

Patrycja Mieszkalska¹

Ocena funkcjonowania systemu poszukiwania osób zaginionych w Polsce

Streszczenie

W artykule dokonano diagnozy oraz oceny systemu poszukiwania osób zaginionych w Polsce, a także wysunięto postulaty zmian zmierzających do poprawy, jakości działań poszukiwawczych. Utrzymujące się na wysokim poziomie liczby zaginięć osób stały się przyczynkiem podjęcia i szczegółowej analizy tej problematyki. Autorka w latach 2018–2021 prowadziła szeroko zakrojone badania naukowe dotyczące problematyki artykułu obejmujące nie tylko rozwiązania przyjęte w Polsce, ale także w wybranych krajach Unii Europejskiej. Na tej podstawie ustalono stan i skalę problemu, a także obowiązujące procedury i podejmowane działania w przypadku zaginięcia człowieka.

W ramach prowadzonych badań dokonano szczegółowej analizy danych statystycznych za lata 2004–2018, jednak niniejszy tekst dotyczy pewnego wycinka tych badań. Prezentowane dane poddano aktualizacji. Metoda dogmatyczno-prawna pozwoliła ustalić obowiązujące przepisy i dostrzec brak kompleksowego uregulowania problematyki, zwłaszcza na poziomie powszechnie obowiązującym. Celem ustalenia, jakości kooperacji podmiotów zajmujących się poszukiwaniem zaginionych ludzi posłużono się wywiadami eksperckimi z członkami grup poszukiwawczo-ratowniczych. W wyniku analizy komparatystycznej systemu poszukiwania osób zaginionych w wybranych krajach Unii Europejskiej wysunięto postulaty de lege ferenda celem poprawy jakości poszukiwań osoby zaginionej w Polsce.

Słowa kluczowe

Zaginięcie, osoba zaginiona, poszukiwanie, zaginięcia kryminalne.

¹ Dr Patrycja Mieszkalska, pracownik naukowy Katedry Kryminalistyki Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego; adwokat w Izbie Adwokackiej we Wrocławiu. Wyróżnienie w Drugiej edycji Konkursu o nagrodę I Zastępcy Prokuratora Generalnego – Prokuratora Krajowego za najlepszą rozprawę doktorską w 2022 r. pt.: „Kryminalistyczno-kryminologiczne aspekty poszukiwania osób zaginionych w Polsce i wybranych krajach UE”.

1. Wprowadzenie

Zaginienie człowieka to problem społeczny istniejący od zarania dziejów. W każdej społeczności niemal codziennie dochodzi do zaginięcia (czy też zagubienia się) człowieka. Tak się dzieje z różnych powodów. Niekiedy stan ten okazuje się przejściowy i wywołany jest utratą orientacji w terenie, zwłaszcza w miejscu, gdzie człowiek znajduje się po raz pierwszy i nie zna okolicy. Krótko mówiąc, zablądził. Czasem brak kontaktu z otoczeniem jest wynikiem świadomej decyzji jednostki. Człowiek mylnie zakłada, że nagłe zerwanie kontaktu z dotychczasowym środowiskiem jest skuteczną formą ucieczki od problemów. Sytuacja okazuje się bardziej newralgiczna, gdy z okoliczności zaginięcia wynika, iż jego przyczyną mogą być zaburzenia o podłożu psychicznym czy somatycznym. Wśród schorzeń mogących mieć wpływ na sytuację zaginięcia wymienia się depresję, demencję, chorobę Alzheimera, zespół Aspergera czy upośledzenie umysłowe. Istnieje też taka grupa ludzi, których zaginięcie związane jest z popełnieniem przestępstwa na ich szkodę. Tego typu zdarzenia zalicza się do tzw. zaginięć kryminalnych, które mają zazwyczaj charakter długotrwały.

Etiologia zaginięć ma różnorodny charakter. Zaginięcie może rodzić ryzyko zagrożenia życia czy zdrowia człowieka, a nie zawsze okoliczności zdarzenia pozwalają na przyjęcie lub całkowite wyeliminowanie takiego założenia. Wobec tego kluczowym w przypadku zaginięcia człowieka pozostaje postawienie najbardziej prawdopodobnej hipotezy odnośnie do przyczyny zerwania kontaktu z otoczeniem, a w konsekwencji obranie przez właściwe służby państwowe adekwatnego kierunku działań poszukiwawczych. To bowiem od kwalifikacji zdarzenia do jednego z poziomów poszukiwania zależy zakres i niezwłoczność działań zmierzających do odnalezienia osoby zaginionej.

2. Aspekty teoretyczno-prawne

Aktem prawnym odnoszącym się do problematyki zaginięć, który określa podstawowe pojęcia tej problematyki, a także procedury postępowania w przypadku zaginięcia człowieka jest Zarządzenie nr 48 KGP z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich² (dalej: Zarządzenie nr 48 KGP). Jest to akt wewnątrzresortowy, zobowią-

² Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji – rok 2018, poz. 77.

zujący funkcjonariuszy Policji do określonych działań. W polskim systemie prawnym nie odnajdziemy aktu prawnego rangi ustawowej, który w sposób kompleksowy odnosiłby się do zjawiska zaginięć osób.

Poziom poszukiwania to stopień określający niezwłoczność i zakres podjęcia czynności poszukiwawczych w zależności od stwierdzonego ryzyka wystąpienia zagrożenia dla życia, zdrowia lub wolności osoby zaginionej. Stopień poziomu poszukiwań określa funkcjonariusz Policji po przyjęciu zawiadomienia o zaginięciu osoby na podstawie oceny wszystkich okoliczności sprawy, m.in. wieku osoby zaginionej, informacji o stanie jej zdrowia, predyspozycji do zamachu samobójczego, ewentualnych problemach społecznych, rodzinnych, finansowych itp.

Bardzo ważnym elementem działań poszukiwawczych jest pozyskanie jak najwięcej informacji, które pozwolą określić sytuację osoby zaginionej i zakwalifikować zdarzenie do prawidłowego poziomu. To właśnie od tej (wstępnej) czynności zależy dalszy etap sprawy i sposób jej prowadzenia przez Policję.

Należy podkreślić, że wskazany w Zarządzeniu nr 48 KGP katalog przykładów zaginięć osób, które należy zakwalifikować do określonego poziomu, ma charakter egzemplifikacyjny. Zaginięcie osoby, której sytuacja nie została wskazana wprost w omawianej regulacji, wiąże się z koniecznością dokonania wyboru poziomu w sposób „uznaniowy”. Kwalifikacja zdarzenia do jednego z poziomów odgrywa decydującą rolę, jednak jak wynika z informacji zebranych przez autorkę podczas prowadzenia badań nad zjawiskiem zaginięć osób, doskonalenie zawodowe funkcjonariuszy Policji nie obejmuje zagadnień związanych z tematyką poszukiwania osób zaginionych, w tym prawidłową ocenę okoliczności zaginięcia, a w konsekwencji adekwatne do tych okoliczności określanie właściwego poziomu poszukiwań.

Brak stosownych szkoleń w powyższym zakresie niesie ze sobą konkretne konsekwencje w postaci nieprawidłowości związanych z kwalifikacją zaginięcia do właściwego poziomu poszukiwania (poprzednio – kategorii zaginięcia). Kontrola NIK³ wykazała, że w co drugiej kontrolowanej jednostce Policji (kontrolą objęto 29 jednostek Policji) dokonywano błędnej kwalifikacji osoby zaginionej do określonej kategorii (I, II lub III). Co istotne, ujawnione uchybienia dotyczyły najczęściej nadawania osobie zaginionej kategorii II w sytuacji, gdy okoliczności zaginięcia uzasadniały przyjęcie kategorii I (występowało zagrożenie dla zdrowia lub życia oso-

³ Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli nr P/14/042: Poszukiwanie osób zaginionych, Departament Porządku i Bezpieczeństwa Wewnętrznego, KPB-4101-003-00/2014, nr ewidencyjny 5/2015/P/14/042/KPB, Warszawa 2014, s. 8.

by zaginionej). Innym ujawnionym błędem był brak korekty przydziału kategorii, w przypadku gdy w sprawie pojawiły się nowe okoliczności świadczące o zmianie charakteru zdarzenia. Wskazane nieprawidłowości skutkowały prowadzeniem nieadekwatnych czynności poszukiwawczych (np. nie zabezpieczono niezwłocznie monitoringu na trasie przebytej przez osobę zaginioną), a to właśnie ten etap poszukiwania osób zaginionych stanowi najważniejszy element systemu.

Tabela 1. Poziomy poszukiwania osoby zaginionej.

	Zakres	Przykłady
Poziom 1	dotyczy osoby, której zaginięcie związane jest z realnym, bezpośrednim występowaniem zagrożenia dla jej życia, zdrowia lub wolności	<ul style="list-style-type: none"> – małoletni w wieku do 10 lat, – małoletni w wieku od 11 do 13 lat, zaginiony po raz pierwszy, – osoba niezdolna do samodzielnej egzystencji, – osoba wymagająca stałego przyjmowania leków, których brak przyjęcia w odpowiednim czasie stanowi zagrożenie jej życia, – osoba zaginiona w związku z realnym podejrzeniem popełnienia na jej szkodę przestępstwa przeciwko życiu lub wolności, – osoba, której zachowanie w realny sposób wskazywało na bezpośredni zamiar popełnienia samobójstwa, a natychmiastowe podjęcie czynności poszukiwawczych oraz zaangażowanie znacznych sił i środków z dużym prawdopodobieństwem przyczyni się do zapobieżenia zamachu samobójczego, – osoba zaginiona w warunkach atmosferycznych zagrażających jej życiu w przypadku niezwłocznego nieodnalezienia.
Poziom 2	dotyczy osoby, której zaginięcie związane jest z uzasadnionym podejrzeniem wystąpienia ryzyka zagrożenia dla jej życia, zdrowia lub wolności	<ul style="list-style-type: none"> – osoba deklarująca po raz kolejny zamiar popełnienia samobójstwa albo której deklaracja zamiaru popełnienia samobójstwa nie stanowiła realnych przesłanek jej spełnienia, – małoletni w wieku od 14 do 18 lat, zaginiony po raz pierwszy, – osoba zdolna do samodzielnej egzystencji, ale wymagająca opieki i stałego przyjmowania leków, których nieprzyjęcie może spowodować zagrożenie jej zdrowia, – osoba zaginiona za granicą Rzeczypospolitej Polskiej, wobec której istnieje uzasadniona potrzeba udzielenia pomocy w celu ochrony jej życia, zdrowia lub wolności.

c.d. Tabeli 1.

	Zakres	Przykłady
Poziom 3	dotyczy osoby, której zaginięcie nie jest związane z bezpośrednim oraz uzasadnionym zagrożeniem dla jej życia, zdrowia lub wolności	<ul style="list-style-type: none"> – osoba wyrażająca wolę zerwania kontaktów z rodziną, osobami najbliższymi lub środowiskiem, w którym ostatnio przebywała, – osoba, która oddaliła się z miejsca zamieszkania w wyniku nieporozumień rodzinnych, – osoba, co do której nie jest możliwe ustalenie przyczyn lub okoliczności zaginięcia, – osoba, z którą brak jest kontaktu, a która deklarowała chęć wyjazdu lub jej zaginięcie związane jest z wyjazdem albo pobytem za granicą Rzeczypospolitej Polskiej, – osoba niewymagająca stałej opieki medycznej lub stałego przyjmowania leków, która samowolnie oddaliła się z placówki opiekuńczej, leczniczej lub innej placówki, – osoba małoletnia w wieku od 11 do 13 lat, zaginiona po raz kolejny.

Źródło: opracowanie na podstawie § 2 ust. 1 pkt 3) Zarządzenia nr 48 KGP.

Dane statystyczne gromadzone przez Policję (tabela 2) pozwalają stwierdzić, iż liczba zgłoszonych osób zaginionych w ciągu ostatnich lat spadła, choć trudno oprzeć się wrażeniu, iż jest to raczej efekt ograniczenia wyjazdów turystycznych, podczas których nierzadko dochodzi do zaginięcia człowieka⁴ w związku z wystąpieniem na całym świecie pandemii koronawirusa Covid-19. Innym czynnikiem niewątpliwie wpływającym na odnotowane spadki są zmiany regulacyjne w zakresie zjawiska zaginięć osób w Polsce. Ówczesnie obowiązujące Zarządzenie nr 124 Komendanta Głównego Policji⁵ zostało zastąpione przez Zarządzenie nr 48 Komendanta Głównego Policji⁶, które wprowadziło wiele istotnych zmian. Jedną z ważniejszych i mających bezpośredni wpływ na dane sta-

⁴ Każdego roku najwięcej zaginięć odnotowuje się w lipcu.

⁵ Zarządzenie nr 124 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 czerwca 2012 roku w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok oraz szczątków ludzkich, Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji – rok 2012, poz. 29.

⁶ Zarządzenie nr 48 KGP z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok oraz szczątków ludzkich, Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji – rok 2018, poz. 77.

tystyczne dotyczy nieujmowania przypadków „porwań rodzicielskich”⁷ w ogólnej statystyce odnotowanych osób zaginionych.

Liczba zgłoszonych osób zaginionych to oficjalna informacja zamieszczona na stronie internetowej polskiej Policji⁸. Każdego roku odnotowuje się kilkanaście tysięcy zaginięć osób. Należy jednak mieć na uwadze, że liczba zgłoszeń nie jest równa liczbie zaginionych osób. W ramach problematyki zaginięć osób wyróżnia się bowiem tzw. zaginięcia wielokrotne, tj. kilkukrotne zaginięcie tej samej osoby w danym przedziale czasowym.

Badania przeprowadzone przez dr n. ekon. Iwonę Schab w ramach projektu pt. „Opracowanie systemu rozwiązań prawnych, instytucjonalnych i informatycznych służących usprawnieniu poszukiwań, identyfikacji oraz wsparciu bliskich osób zaginionych”⁹ wykazały, iż w analizowanym okresie (2000–2017) odnotowano średnio 19 tysięcy zaginięć rocznie, jednak przypadki te dotyczyły 13,7 tysiąca osób, co oznacza, iż około 30% zdarzeń stanowi kolejny epizod zaginięcia tej samej osoby.

Tabela 2. Liczba zgłoszonych osób zaginionych w ciągu roku.

Rok	Liczba zgłoszonych osób zaginionych
2022	12 881
2021	12 275
2020	12 788
2019	15 167

⁷ Zgodnie z § 2 pkt 5) Zarządzenia nr 48 Komendanta Głównego Policji z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich, (Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji – rok 2018, poz. 77) porwaniem rodzicielskim jest zdarzenie, w wyniku którego jedno z rodziców lub opiekunów prawnych posiadających władzę rodzicielską bez woli i wiedzy drugiego z nich pod pretekstem krótkotrwałego pobytu wywozi lub zatrzymuje osobę małoletnią na stałe, pozbawiając tym samym drugiego rodzica lub opiekuna prawnego posiadającego władzę rodzicielską możliwości utrzymywania kontaktu z małoletnim w przysługującym mu zgodnie z prawem zakresie.

⁸ Statystyka. Zaginieni. <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/zaginieni/50885>, Zaginieni.html.

⁹ I. Schab, Wzorce behawioralne zaginięć w Polsce – analiza danych statystycznych KGP za okres 2000–2017, VIII Ogólnopolska konferencja ekspercka Fundacji ITAKA-Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych pt. „Systemy rozwiązań prawnych i instytucjonalnych w poszukiwaniu osób zaginionych w Polsce i poza granicami kraju”, 20 listopada 2019 r., Centrum Konferencyjne Zieleni, Warszawa.

C.d. Tabeli 2.

Rok	Liczba zgłoszonych osób zaginionych
2018	17 212
2017	19 563
2016	19 445
2015	20 458
2014	20 845
2013	19 617
2012	17 969
2011	15 616
2010	14 393
2009	15 076
2008	15 881

Źródło: opracowanie na podstawie danych statystycznych udostępnionych przez Policję (za pośrednictwem witryny internetowej oraz w odpowiedzi na wnioski kierowane do KGP).

Rzetelna ocena funkcjonowania systemu poszukiwania osób zaginionych w Polsce wymagała również ustalenia liczby osób odnalezionych w danym okresie sprawozdawczym. W ramach prowadzonych badań zwrócono się do Komendy Głównej Policji z wnioskiem o udostępnienie informacji publicznej w rzeczonym zakresie. Przekazane informacje oraz zestawienie tych danych liczbowych z ogólną liczbą odnotowanych osób zaginionych może wzbudzać pewne kontrowersje (tabela 3). Okazuje się bowiem, że skuteczność działań poszukiwawczych jest zadziwiająco wysoka, gdyż każdego roku odnajdują się wszyscy zaginieni. Jeszcze większe zastrzeżenia budzi procent osób odnalezionych wynoszący w danym roku ponad sto. Celem rozwiania wszelkich wątpliwości ponownie zwrócono się do Komendy Głównej Policji, a w odpowiedzi zwrotnej uzyskano informację, z której wynika, iż rozbieżności (zwłaszcza liczba osób odnalezionych przewyższająca ogólną liczbę odnotowanych zaginięć) związane są z wyjaśnieniem sprawy zaginięcia sprzed wielu lat w danym okresie sprawozdawczym (np. zgłoszenie zaginięcia nastąpiło w 2015 r.,

natomiast wskutek nawiązania kontaktu z najbliższymi w roku 2021 r. osobę zakwalifikowano do kategorii „odnalezionych” w 2021 r., a sprawę odnotowano jako rozwiązana). Przytoczona sytuacja, choć kuriozalna, nierzadko ma miejsce, gdy powodem zaginięcia okazuje się nagłe opuszczenie stałego miejsca pobytu i wyjazd za granicę wskutek konfliktu rodzinnego czy problemów finansowych. W tym miejscu wskazać należy, iż liczba osób „trwale zaginionych”, których miejsca pobytu nie udało się ustalić od wielu lat wynosi szacunkowo około 4 tysiące osób¹⁰. W ocenie autorki, ostateczny pogląd co do wiarygodności gromadzonych przez Policję danych należy oczywiście pozostawić czytelnikowi.

Tabela 3. Liczba odnalezionych osób zaginionych w ciągu roku.

Rok	liczba osób odnalezionych	% osób odnalezionych
2022	12 981	100,77%
2021	12 371	100,78%
2020	12 639	98,83%
2019	15 337	101,12%
2018	18 127	105,32%
2017	19 807	101,25%
2016	19 683	101,22%
2015	20 637	100,87%
2014	21 094	101,19%
2013	19 782	100,84%
2012	17 890	99,56%
2011	15 515	99,35%
2010	14 150	98,31%
2009	14 912	98,91%
2008	15 700	98,86%

Źródło: dane udostępnione przez KGP Gabinet Informacja Publiczna.

¹⁰ E. Gruza, Zaginieni czy zagubieni – kilka uwag o prawnych aspektach poszukiwań osób zaginionych w Polsce, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Tom 56, 2020, s. 74.

3. Prowadzenie poszukiwań osoby zaginionej

System poszukiwania osoby zaginionej inicjowany jest złożeniem w jednostce Policji zawiadomienia o zaginięciu osoby. Zgodnie z obowiązującymi regulacjami, czynności zmierzające do odnalezienia osoby zaginionej podejmuje się niezwłocznie po otrzymaniu zgłoszenia o jej zaginięciu. Rodzaj i zakres czynności poszukiwawczych uzależniony oczywiście jest od konkretnej sprawy, a przede wszystkim od określonego poziomu poszukiwań.

§ 3 ust. 1 pkt 2 Zarządzenia nr 48 KGP stanowi, iż zawiadomienie o zaginięciu osoby jest obowiązany przyjąć dyżurny jednostki Policji lub wyznaczony przez niego policjant jednostki Policji, do której zgłosiła się osoba uprawniona¹¹. W praktyce jednak osobom zgłaszającym na Policji niemożność ustalenia miejsca pobytu człowieka nierzadko odmawia się przyjęcia zgłoszenia z uwagi na konieczność upływu określonego czasu, który uprawnia do złożenia zawiadomienia we wskazanym zakresie. Co ciekawe, informacja taka stale pojawia się w mediach, zwłaszcza w publikacjach dotyczących problematyki zaginięć osób. Dla autorki tekstu jest to niezrozumiałe i wprowadza społeczeństwo w błąd, odbiorcy bowiem tego typu audycji nabierają przeświadczenia o prawie uzasadnionym odstępnie czasu (najczęściej 24 lub 48 h), który musi minąć, aby skutecznie złożyć zawiadomienie o zaginięciu. Jest to o tyle niepokojące, iż ryzyko dla życia i zdrowia osoby zaginionej, jakie może nieść ze sobą stan uniemożliwiający ustalenie miejsce pobytu człowieka, powoduje, że jedynie niezwłoczna reakcja zarówno otoczenia, jak i podmiotów poszukiwawczych może doprowadzić do oczekiwanego efektu w postaci odnalezienia osoby zaginionej. Upływ czasu jest największym „wrogiem” systemu poszukiwania osób zaginionych, dlatego bardzo ważne jest, aby uświadamiać społeczeństwo, że tego typu niepokojące zdarzenia należy zgłaszać bezzwłocznie. Warto także wspomnieć o tym, iż osoba zgłaszająca zaginięcie winna otrzymać potwierdzenie przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby (podpisane przez kierownika jednostki Policji lub dyżurnego jednostki Policji oświadczenie osoby zgłaszającej), które stanowi jednocześnie zobowiązanie osoby uprawnionej do niezwłocznego poinformowania jednostki Policji prowadzącej poszukiwania o nawiązaniu kontaktu przez osobę będącą przedmiotem złożonego zawiadomienia

¹¹ § 2 ust. 1 pkt 13 Zarządzenia nr 48 KGP: osoba uprawniona – osoba, która zawiadomiła Policję o zaginięciu osoby lub samowolnym oddaleniu się osoby małoletniej lub nieletniej, o której mowa w pkt 4, wskazując jednoznacznie okoliczności tego faktu.

czy pozyskaniu jakiegokolwiek informacji mogącej mieć znaczenie w sprawie (§ 6 Zarządzenia nr 48 KGP).

Nie ulega wątpliwości, iż najbardziej zdecydowane i złożone czynności poszukiwawcze podejmowane są wówczas, gdy z okoliczności sprawy wynika, iż zaginięcie osoby związane jest z realnym, bezpośrednim występowaniem zagrożenia dla jej życia, zdrowia lub wolności, tj. zdarzenie zakwalifikowano do I poziomu poszukiwania.

Jedynie w takich przypadkach Policja zobowiązana jest zorganizować dodatkowe siły i środki również z innych jednostek Policji, jak i wykorzystując możliwości i narzędzia podmiotów pozapolicyjnych, m.in. Państwowej Straży Pożarnej, Ochotniczej Straży Pożarnej, Straży Granicznej, Straży Miejskiej, Straży Gminnej, wojska, grup poszukiwawczo-ratowniczych, Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.

Co więcej, w przypadku określenia poziomu I poszukiwania, funkcjonariusze Policji zobowiązani są do niezwłocznej penetracji ostatniego znanego miejsca pobytu osoby zaginionej w celu ustalenia wszelkich okoliczności zaginięcia, pozyskania niezbędnych informacji, zebrania ewentualnych śladów czy oświadczeń lokalnych mieszkańców, a w konsekwencji postawienie pewnej hipotezy co do przebiegu zdarzenia. Ponadto, poza działaniami określonymi w tabeli 4, policjant prowadzący sprawę zaginięcia winien m.in. pozyskać historię połączeń telefonicznych osoby zaginionej, pozyskać informacje niezbędne do określenia sytuacji życiowej, zdrowotnej czy zawodowej, wziąć udział w czynnościach dochodzeniowo-śledczych czy operacyjno-rozpoznawczych prowadzonych w środowisku osoby zaginionej.

Odnosząc się do pozostałych czynności podejmowanych w ramach poszukiwania osób zaginionych, wskazać należy, iż działania te są analogiczne i obejmują przede wszystkim czynności wstępne ukierunkowane na dalsze etapy poszukiwań, m.in. analizę okoliczności sprawy, sprawdzenie informacji w systemie policyjnym (może okazać się, że zaginięcie konkretnej osoby zostało już zgłoszone w innej jednostce Policji), sprawdzenie szpitali, zebranie i zabezpieczenie dowodów mogących mieć związek z badanym zdarzeniem, m.in. monitoringu z obiektów w okolicy miejsca ostatniego pobytu osoby zaginionej itp.

Tabela 4. Poziomy poszukiwania osób zaginionych – rodzaj czynności poszukiwawczych.

Rodzaj Czynności poszukiwawczych	Poziom I	Poziom II	Poziom III
analiza i ocena informacji o okolicznościach zaginięcia	tak	tak	tak
sprawdzenie i wprowadzenie informacji o zdarzeniu do KSIP	tak	tak	tak
organizacja dodatkowych sił i środków z jednostki Policji	tak	rozważyć zorganizowanie	-
poinformowanie koordynatora wojewódzkiego ds. zaginięć właściwej nadrzędnej jednostki Policji zgodnie z § 7 ust. 4 Zarządzenia nr 48 KGP	tak	-	-
przesłanie notatki służbowej CPOZ KGP zgodnie z § 7 ust. 4 Zarządzenia nr 48 KGP	tak	-	-
penetracja terenu ostatniego miejsca pobytu osoby zaginionej	tak, niezwłoczna	tak	tak
sprawdzenie szpitali	tak	tak	tak
zabezpieczenie ujawnionych śladów i dowodów związanych ze zdarzeniem	tak	tak	tak
wykorzystanie technicznych środków wsparcia poszukiwań	tak	tak	-
wykorzystanie w poszukiwaniach sił i środków innych jednostek Policji, w tym jednostki nadrzędnej i CPOZ KGP	tak	rozważyć wykorzystanie	-
poinformowanie i wykorzystanie sił i środków pozapolicyjnych (m.in. PSP, OSP, SG, wojsko, grupy poszukiwawczo-ratownicze, GOPR, TOPR, WOPR, itd.)	tak	rozważyć wykorzystanie	-
zabezpieczenie i analiza monitoringu ostatnich miejsc pobytu osoby zaginionej	tak	tak	tak

C.d. Tabeli 4.

Rodzaj Czynności poszukiwawczych	Poziom I	Poziom II	Poziom III
uzyskanie zgody (od osoby najbliższej albo przedstawiciela ustawowego) oraz publikacja wizerunku osoby zaginionej	tak; publikacja w internetowej, policyjnej bazie osób zaginionych, a w uzasadnionych przypadkach na głównej stronie portalu internetowego KGP, właściwej komendy lub komend wojewódzkich Policji oraz w środkach masowego przekazu	tak; publikacja na stronach internetowych KGP oraz w środkach masowego przekazu	tak; publikacja na stronach internetowych KGP oraz w środkach masowego przekazu
dokonanie typowania osoby zaginionej poprzez porównanie rysopisów z informacjami w KSIP o NN osobach i zwłokach	tak	tak	tak
zlecenie oznaczenia profilu DNA pochodzącego od osoby zaginionej lub innych osób w celu identyfikacji osób zaginionych lub zwłok ludzkich o nieustalonej tożsamości (za ich zgodą)	tak; w terminie do 90 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby	tak; w terminie do 90 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby	tak; w terminie do 180 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby
zlecenie rejestracji profilu DNA w bazie danych DNA (celem porównania z zarejestrowanymi w bazie profilami)	tak	tak	tak
zlecenie rejestracji śladów linii papilarnych w bazie AFIS (celem dokonania stosownych porównań)	tak	tak	tak
podjęcie dodatkowych, uzasadnionych okolicznościami sprawy czynności zmierzających do ustalenia miejsca pobytu lub odnalezienia osoby zaginionej	tak	tak	tak

Źródło: opracowanie na podstawie Zarządzenia nr 48 KGP z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich, Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji rok 2018, poz. 77 z późn. zm.

4. Podmioty zaangażowane w poszukiwania osób zaginionych

Złożoność problemu i konieczność działania bez zbędnej zwłoki wymaga współdziałania różnych organów i podmiotów zajmujących się zapewnieniem bezpieczeństwa i podejmowaniem działań poszukiwawczo-ratowniczych. Podmiotem ustawowo zobowiązanym do wszczęcia i prowadzenia działań poszukiwawczych jest Policja. Na podstawie art. 14 ust. 1 pkt 3 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji¹² Policja jest główną formacją podejmującą działania poszukiwawczo-ratownicze. Szczegółowe procedury postępowania zobowiązujące Policję do podjęcia określonych działań uregulowane zostały w Zarządzeniu nr 48 KGP.

W działaniach zmierzających do odnalezienia osoby zaginionej biorą także udział jednostki Państwowej Straży Pożarnej, jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych (zrzeszone w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym), Straż Graniczna, Wojska Obrony Terytorialnej, GOPR, TOPR, WOPR współpracujące z Policją na podstawie stosownych umów (porozumień). Współpraca obejmuje wspólne działania szkoleniowe, operacyjne czy profilaktyczne. Szczegółowy sposób i zakres współpracy między tymi podmiotami został uregulowany w treści łączących strony umów. Najczęstsze pola współpracy to wsparcie działań poszukiwawczo-ratowniczych potencjałem ludzkim, użyczenie specjalistycznych środków i narzędzi służących usprawnieniu akcji poszukiwawczych (np. dronów, sonarów, georadarów, robotów podwodnych itp.) czy świadczenie konsultacji eksperckich.

Mimo obowiązywania zawartych porozumień współpraca nie zawsze odbywa się na pożądanym poziomie. Niekiedy dysponowanie do działań poszukiwawczo-ratowniczych podmiotów zewnętrznych napotyka na wiele problemów. Niejednokrotnie grupy te posiadają znacznie bogatsze wyposażenie sprzętowe czy wyspecjalizowanych członków zespołu (np. ratowników medycznych, lekarzy, operatorów dronów, psy ratownicze itp.) jednak z uwagi na istniejące przeszkody nie biorą oni udziału w działaniach poszukiwawczych.

W celu ustalenia zakresu kooperacji Policji z podmiotami pozapolicyjnymi autorka przeprowadziła badania z udziałem 69 grup poszukiwaw-

¹² W granicach swych zadań Policja wykonuje czynności operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe w celu poszukiwania osób, które na skutek wystąpienia zdarzenia uniemożliwiającego ustalenie miejsca ich pobytu należy odnaleźć w celu zapewnienia ochrony ich życia, zdrowia lub wolności, zwanych dalej „osobami zaginionymi”.

czo-ratowniczych¹³. Głównym celem tych badań było ustalenie danych statystycznych dotyczących udziału tych organizacji w akcjach poszukiwawczych oraz pozyskanie informacji na temat wyposażenia grup w specjalistyczny sprzęt. Na podstawie uzyskanych danych ustalono, że znaczna większość grup nie gromadzi danych statystycznych w powyższym zakresie, co w ocenie autorki w sposób negatywny wpływa na system poszukiwania osób zaginionych, a to z uwagi na fakt, iż brak gromadzenia tych danych uniemożliwia ocenę zasadności kooperacji podmiotów w działaniach poszukiwawczo-ratowniczych. Ponadto ustalono, że nierzadko grupy te posiadają dużo bogatsze wyposażenie w specjalistyczny i nowoczesny sprzęt aniżeli służby państwowe, co przemawia za podejmowaniem współpracy z tymi podmiotami i dysponowaniem ich do działań podejmowanych wskutek zaginięcia osoby. Jednym z postulatów wysuniętych w ramach przeprowadzonych badań jest propozycja wprowadzenia pewnych zmian w systemie poszukiwania osób zaginionych, m.in. utworzenie policyjnej bazy lokalnych oraz ogólnopolskich podmiotów dysponujących specjalistycznym sprzętem i zasobami ludzkimi, które deklarują udział w działaniach poszukiwawczych.

5. Podsumowanie

Diagnoza systemu poszukiwania osób zaginionych pozwoliła ustalić, iż problematyka zaginięć osób dotknięta jest nieprawidłowościami. Mimo uregulowania procedur postępowania Policji w przypadku zaginięcia człowieka postępowanie nie zawsze prowadzone jest zgodnie z wytycznymi (bliscy osób zaginionych spotykają się z odmową przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu z uwagi na konieczność upływu określonego czasu od ostatniego kontaktu z osobą zaginioną). Choć zaginięcia kryminalne stanowią niewielki odsetek wszystkich spraw prowadzonych wskutek zaginięcia człowieka, działania poszukiwawcze winny opierać się na współdziałaniu wielu specjalistycznych organizacji i instytucji. Policja współpracuje z innymi służbami podczas akcji poszukiwawczych, jednak wspólne działania nie zawsze odbywają się na właściwym poziomie. Innym ujawnionym problemem jest niedysponowanie do działań poszukiwawczych

¹³Badaniem objęto grupy poszukiwawczo-ratownicze działające w strukturach PSP, OSP, PCK, GOPR, WOPR, TOPR oraz podmioty cywilne. 49 grup to jednostki działające przy OSP/PSP – 64%, 5 grup jednostki PCK – 8%, 15 grup – stowarzyszenia cywilne – 28%.

innych podmiotów wyposażonych w specjalistyczne narzędzia umożliwiające szybkie ustalenie miejsca pobytu człowieka.

Bibliografia

1. Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli nr P/14/042: Poszukiwanie osób zaginionych, Departament Porządku i Bezpieczeństwa Wewnętrznego, KPB-4101-003-00/2014, nr ewidencyjny 5/2015/P/14/042/KPB, Warszawa 2014.
2. Zarządzenie nr 124 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 czerwca 2012 roku w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich, Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji – rok 2012, poz. 29.
3. Zarządzenie nr 48 KGP z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich, Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji – rok 2018, poz. 77.
4. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 171 z późn. zm.
5. Schab I., Wzorce behawioralne zaginięć w Polsce – analiza danych statystycznych KGP za okres 2000–2017, VIII Ogólnopolska konferencja ekspercka Fundacji ITAKA-Centrum Poszukiwań Osób Zaginionych pt. „Systemy rozwiązań prawnych i instytucjonalnych w poszukiwaniu osób zaginionych w Polsce i poza granicami kraju”, 20 listopada 2019 r., Centrum Konferencyjne Zielna, Warszawa.
6. Gruza E., Zaginieni czy zagubieni – kilka uwag o prawnych aspektach poszukiwań osób zaginionych w Polsce, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Tom 56, 2020.

Health check of the system for searching for missing persons in Poland

Abstract

This paper diagnoses and assesses the system for searching for missing persons in Poland. It also formulates demands for changes to

improve the quality of search efforts. The missing person rate remaining constantly high has served as the impetus for detailed analysis of the issue at stake. Between 2018 and 2021, the author conducted extensive scientific research on the issue, exploring solutions adopted not only in Poland, but also in some selected EU countries. This allowed facts, a scale of the problem, procedures followed as well as actions undertaken for missing persons to be established

Although the research included a detailed analysis of statistics from 2004 to 2018, this paper focuses on just some portion of the effort. Statistics have been updated. A legal-dogmatic method is used to determine current legislation and to identify absence of adequate comprehensive regulations, including specifically generally applicable ones. To determine the quality of collaborative investigative work by agencies involved in searches for missing persons, expert interviews with members of search and rescue teams are used. As a result of comparative analysis of systems for searching for missing persons in selected EU countries, proposals with a view to the law as it should stand are put forward for quality improvement of searches for missing persons in Poland.

Key words

Disappearance, missing person, search, criminal disappearances.